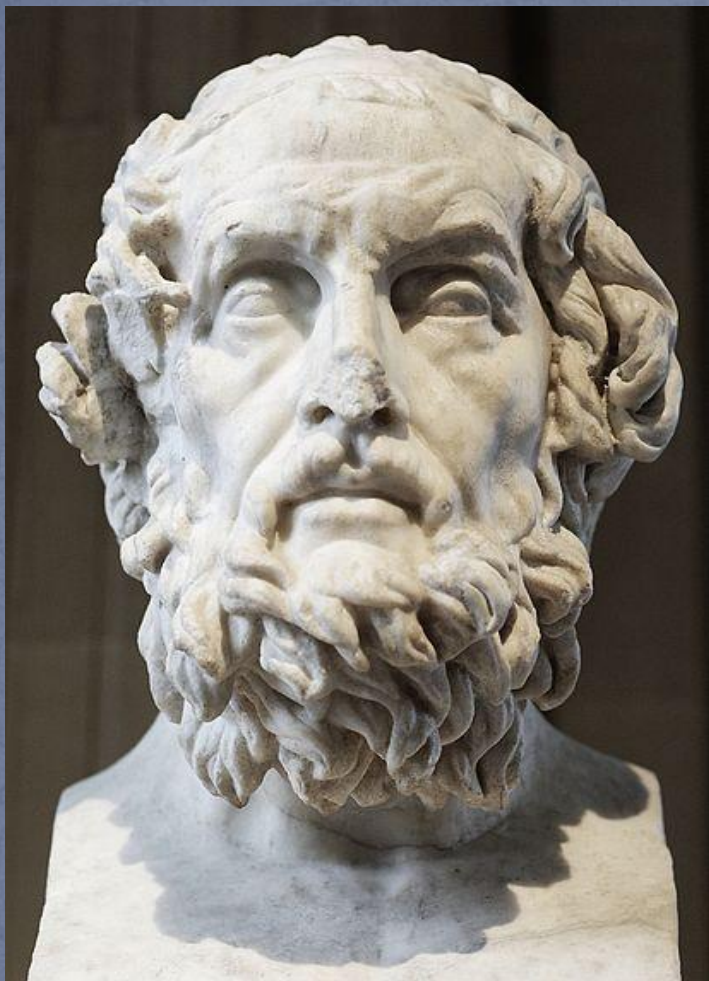

Гомерівський епос

Литература

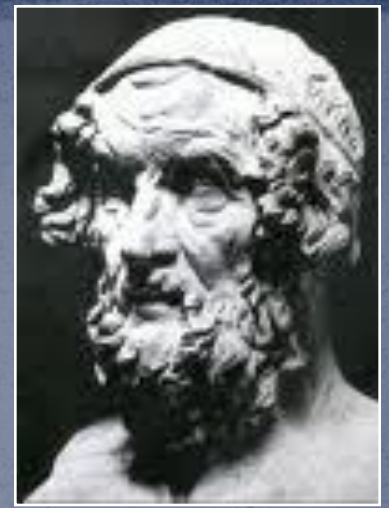
- Гомер. Іліада. Одісея.
- Лосев А.Ф. Гомер. – М. : Учпедгиз, 1960.
- Маркиш С. Гомер и его поэмы. – М.: Гослитиздат, 1962. – 126 с.
- Сахарний Н.Л. Гомеровский эпос. – М. : Художественная литература, 1976. – 407 с
- Содомора А. Гомер – батько поетів // Содомора. Жива Античність. – К. : "Молодь", 1983. – С. 3-40.
- Тарасова Н. І. Вивчення гомерівського епосу в середній школі // Вивчення світової літератури в школі: зб. наук.-метод. матеріалів. – Полтава, 1996. – Вип. 7. – С. 20-27.
- Тахо-Годи А. А., Лосев А. Ф. Мифологическое происхождение поэтического языка "Илиады" Гомера // Тахо-Годи А. А., Лосев А. Ф. Греческая культура в мифах, символах и терминах. – СПб, 1999. – С. 515-535.
- Тен Б. Гомер на Україні // Всесвіт. – 1982. – № 12. – С.166-167.
- Шталь И.В. Художественный мир гомеровского эпоса. – М.: Наука, 1983.

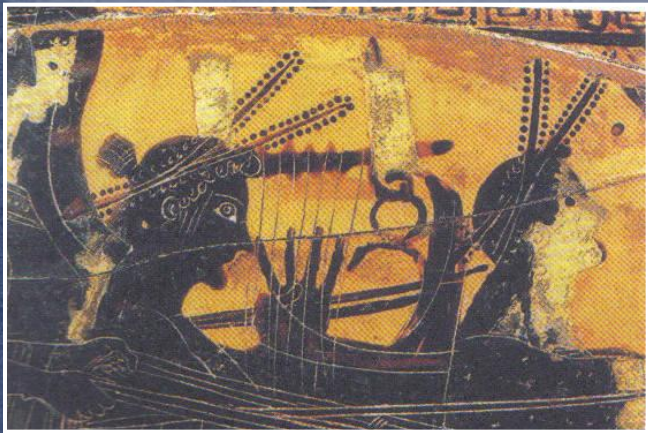
Сім сперечалися міст і
звалися Гомера
вітчизною:

Смірна, Родос, Колофон,
Самалін, Ірос, Аргос й
Афіни.

Гомер вважається автором «Іліади» та «Одіссеї», що були створені на основі Троянського циклу - двох славетних грецьких епічних поем, що започаткували європейську літературу. В античності Гомеру приписувалося авторство й інших поем (цикл «Кіпрії»)

VIII ст. до н.е.

Розпис на грецькій вазі за мотивами «Одіссеї»

Особливості гомерівського епосу:

- Дві основи – міфологічна й історична.
- Поетичний розмір – гекзаметр.
- Детальний опис - “гомерівський каталог”.
- “Епічний об’єктивізм”.
- Гуманістичний пафос.

Гомерівськ е питання

Гомерівське питання — сукупність проблем, що відноситься до авторства давньогрецьких епічних поем «Іліада» і «Одісея» і особистості Гомера. Засновник гомерівської критики французький абат д'Обіньяк доводив, що «Іліада» являє собою збірку окремих пісень, укладених без усякого плану. А в 1795 р. вийшла друком сенсаційна книга німецького знавця класичної давнини Фрідріха-Августа Вольфа «Передмова до Гомера», у якій він заперечував авторство Гомера і обґрунтовував тезу, що його поеми - зібрання окремих пісень, складених у різні часи поколіннями аедів, тобто поетів-співців. ХІХ ст. було позначене низкою жвавих дискусій з цього приводу, виходом у світ багатьох нових праць, у яких висувалися все нові й нові гіпотези щодо походження поем Гомера. Усіх авторів цих критично-дослідницьких робіт поділяють на два табори - «аналітиків» («вольф'янців») і «унітаріїв».

Перші, часом не заперечуючи існування самого Гомера, загалом зводили свої міркування до таких найголовніших гіпотез: «Іліада» та «Одіссея» складені з присвячених Троянській війні або мандррам Одіссея окремих пісень, які оброблялися і до яких аеди поступово додавали нові епізоди, факти, героїв; основу поем становлять «праІліада» і «праОдіссея» - первісний кістяк поем з уже закладеним у них змістом, який, з допомогою тих самих аедів, поступово обростає живою поетичною плоттю; у поемах багато суперечностей і непослідовностей, що виникли від пізнішої обробки їх аедами, тому «ядром» «Іліади» є маленька поема «Гнів Ахілла», розширена численними вставками і доповненнями до розмірів великого твору (гіпотеза «первісного ядра»). «Унітарії» обстоюють єдність і художню цілісність обох поем, а певні невідповідності в них і суперечності пояснюють пізнішими вставками або просто перекрученнями. Адже слід урахувати, що між їхнім виникненням і офіційним записом у середині VI ст. до н. є. (так звана «Пісістратова реформа», за якою в поемах заборонялося щось змінювати - додавати чи викидати) минув тривалий час. Деякі «унітарії» навіть підтримують якусь гіпотезу «аналітиків», але доповнюють її обов'язковим доказом-твердженням, що на останньому етапі в складанні поем брав участь геніальний поет, який обробив їх художньо і довів до вищої форми досконалості. Цей поет мав могутній талант і завдяки своїй поетичній силі здобув загальне визнання. Він запропонував, як писав один з дослідників, свідоме й цілком зріле мистецтво, обдумане в деталях, цілеспрямоване і зовсім далеке від дитячої наївності.

Цікаво, що всі докази та гіпотези представників обох таборів дістають у поемах як підтвердження своєї правоти, так і заперечення. Дискусія навколо Гомера та його безсмертних творів триває і сьогодні. І хоч вирішити це питання за браком конкретних даних просто неможливо, сучасна класична наука все ж більше схиляється до думок «унітаріїв». І ще такий факт. На початку 50-х років двоє англійських учених-класицистів використали для експерименту «кібернетичний мозок» і, розділивши поеми на кількасот тисяч уривків, заклали їх у машину із завданням провести порівняльну роботу. Через деякий час вона видала дві відповіді: «Іліада» - твір одного поета; автор «Іліади» був водночас і творцем «Одіссеї».

Спір про особистість Гомера, його біографію, часи життя, авторство, тобто проблеми, що становлять суть «гомерівського питання», сприяв надзвичайно глибокому вивченню спадщини поета. Учені різних країн доклали величезних зусиль, щоб якнайдосконаліше проаналізувати поеми, провели колосальні підрахунки епітетів, героїв, географічних назв, використання різних матеріалів греками, зокрема металів і особливо заліза. Це допомогло уточнити час життя поета і довести, що «Одіссея» була складена на 30-40 років пізніше «Іліади».

Водночас довга дискусія учених навколо імені Гомера негативно вплинула на громадську думку - епічному поетові перестали вірити. Поширилося переконання, що Гомер насправді ніколи не існував, так само як і Троя, і Троянська війна. Красою і поетичністю гомерівських поем захоплювалися, але здебільшого їх сприймали як фантастичну й прекрасну казку сивої давнини, у якій усе від початку до кінця було чудовою вигадкою. Так творіння геніального поета сприймалися до 70-х років XIX століття, коли увесь світ облетіла звістка, що якийсь німець-дилетант Шліман розкопав Трою і знайшов скарб троянського царя Пріама.

Німецький археолог **Генріх Шліман (1822-1890)** вважав, що здійснив найбільше досягнення в археології за всю історію науки — відкрив міфічну Трою і знайшов Пріамів скарб. Але вже його сучасники довели, що той скарб лежав у землі щонайменше тисячу літ до царювання Пріама. Цю помилку нагадували Шліманові до кінця днів. Однак ніхто не заперечував, що людина без спеціальної освіти зробила геніальне відкриття.

1871 року Шліман узявся розкопувати давню **Трою** на пагорбі **Гіссарлик**, що на північно-західному узбережжі Туреччини. Тоді одні вчені вважали Трою вигадкою Гомера, а інші думали, що місто лежало за 25 кілометрів від берега. Шліман не був ученим, але мав геніальну інтуїцію. Він вгадав місце! Однак перш ніж копати педант-німець мусив усе перевірити. В "Іліаді" сказано: давньогрецький герой Ахілл міг оббігти Трою за певний час. Шліман узяв годинника й побіг навколо Гіссарлика. Час зійшовся! І він почав копати. Але на тім пагорбі міста споконвіку будувалися одне на місці одного, і їх було одинадцять. Троя часів Гомера була Троя-VII. Вона загинула 1260 р. до н. е. А Шліман докопався до Трої-II — на тисячу літ глибше. Тож і знахідки — зокрема золоті царські маски — виявив не такі розкішні, як їх описав Гомер.

Сучасні фото Трої

“Іліада”

ΙΛΙΑΣ

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαφεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κόνεσσιν
οἰωνοῖσιν τε πᾶσι· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Гнів оспівай, богине, Ахілла, сина Пелея,
Пагубний гнів, що лиха багато ахеям
накоїв:

Душі славетних героїв навіки послав до
Аїду

Темного, їх же самих він хижим лишив на
поталу Псам і птахам...

Перші рядки “Іліади”

“Іліада” - поема, що налічує 24 пісні, які складаються з 15693 віршів - найдавніша зі збережених пам'яток грецької літератури. «Іліада» є переробкою і об'єднанням численних сказань Стародавньої Греції про подвиги давніх героїв, міфів Троянського циклу

Рукопис «Іліади» V ст.

- Тривалий час твори Гомера існували в усній формі. У 6 ст. до н.е., за наказом афінського тирана Пісістрата, вони були записані.
- Текст «Іліади» зберігся у редакції олександрійських філологів, які розділили поему на 24 пісні у 3 ст.до н.е.: кількість пісень в «Іліаді» була пов'язана з кількістю літер у давньогрецькому алфавіті: і тих, і тих було по 24.

Історична основа “Іліади”

- Місто – держава Тріада (13 ст. до н.е.) зі столицею Троєю (або Іліоном, названим на честь засновника Іла,) знаходилося на північному заході Малої Азії й вирізнялося родючими ґрунтами й багатством. Причиною війни, що сталася 12 ст. до н.е., було економічне суперництво між греками (ахейцями) і троянцями.

Сюжет поеми

- “Іліада” побудована на Троянському циклі міфів, що розповідає про десятирічну війну між захисниками міста Трої (або Іліона) і греками. Події спочатку відбуваються на Олімпі, потім переходять на землю. Події Троянського циклу міфів добре відомі всім грекам, тому Гомер на них лише натякає у своїй поемі. Сама ж “Іліада” розповідає тільки про один епізод десятого року війни під Троєю, що тривав 53 дні - це гнів наймогутнішого героя ахейського війська Ахілла.

Щит Ахілла, який викував Гефест
за одну ніч

Головні герої поеми - ахейці

Обладунок Ахілла

Агамемнон — правитель Мікен, очолив військо ахейців

Ахілл (або Ахіллес) — правитель мірмідонян, головний герой поеми

Одіссей — правитель Ітаки, головний герой “Одіссеї”, вигадав Троянського коня

Патрокл – друг Ахілла, вбитий Гектором

Аякс Теламонід — син саламінського володаря Теламона, полководець Ахілла.

Менелай — правитель Спарти, чоловік Єлени.

Діомед — правитель Аргоса.

Тріумфатор Ахілл тягне за собою тіло переможеного Гектора

Головні герої - троянці

Пріам – правитель Трої

Гектор — старший син царя Пріама та Гекуби, найсильніший захисник Трої, вбитий Ахіллом

Еней — син Анхіса та Афродіти

Деїфоб — син Пріама та Гекуби

Паріс — син царя Пріама, викрадач Єлени

Єлена — дружина Менелая, викрадена Парісом

Андромаха — дружина Гектора.

Кассандра — дочка Пріама.

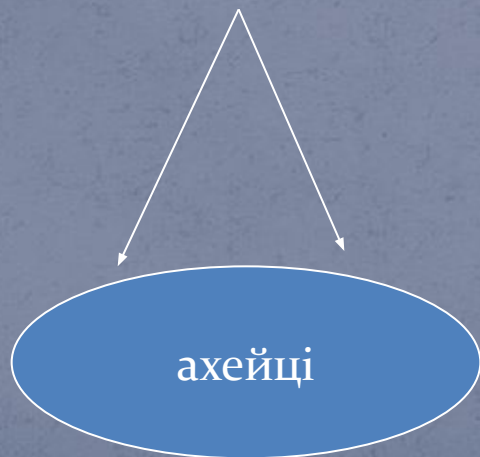

Ахілл вбиває Гектора

Олімпійські боги

- В поемі боги Олімпу втручаються у перебіг подій, маніпулюють героями. Всі вони, крім Зевса, самі беруть безпосередню участь у бою.

Афіна, Гера

Афродіта, Аполлон

- **Тема “Іліади”** – гнів Ахілла

Гнів оспівай, богине, Ахілла, сина Пелея,

Пагубний гнів, що лиха багато ахеям накоїв:

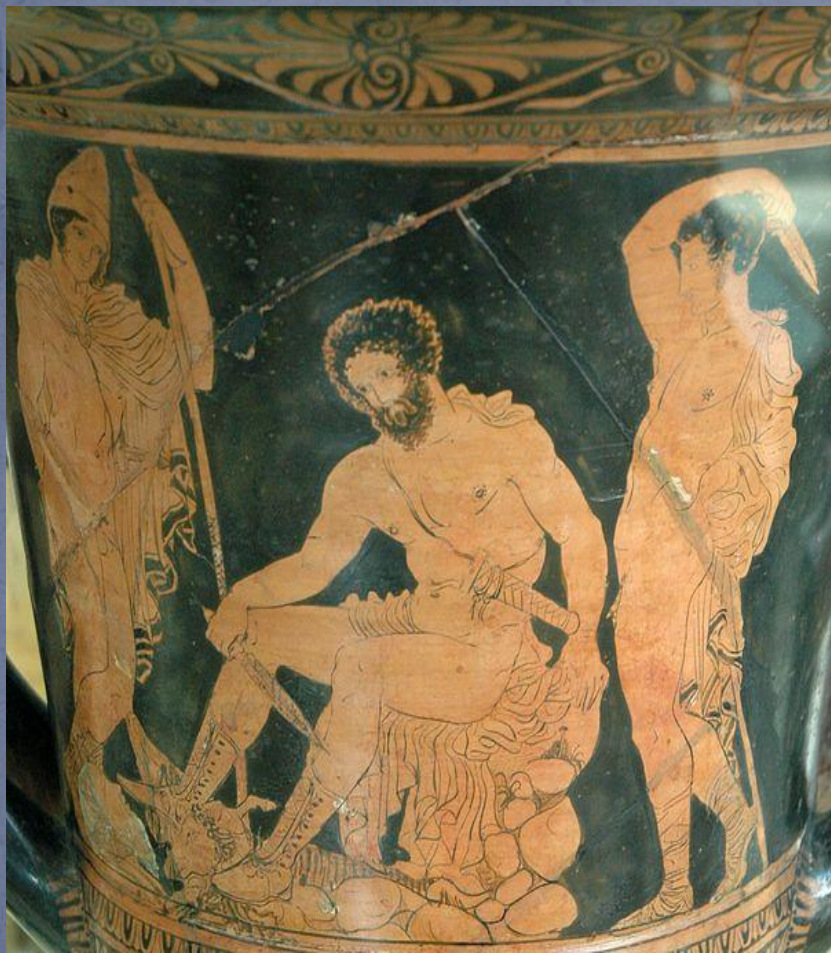
Душі славетних героїв навіки послав до Аїду [47]

Темного, їх же самих він хижим лишив на поталу Псам і птахам...

(«Іл»., I, 1-5)

- **Ідея поеми** – мир у серцях людей, мир між людьми й народами, віра в людину, яка здатна подолати зло в собі, в навколишньому світі

ОДІСЕЯ

Іліада та Одисея

Спільне

Пізніші давньогрецькі вчені розбили «Іліаду» та «Одіссею» на 24 пісні кожна, що складають відповідно 15 693 і 12 110 рядків.

Побудовані поеми за єдиним планом: перша розповідає про десятий рік війни під Троєю, друга - про десятий рік блукань Одиссея і повернення його на батьківщину.

Зміст поем зосереджений навколо одного героя (Ахілл-Одісей) та однієї події. В «Іліаді» - це гнів Ахілла, з ним пов'язані всі подальші події. В «Одіссейі» - це мандри Одиссея, зокрема останні сорок днів його пригод, про попередні довідуємося з розповіді самого героя.

У поемах багато відступів від основного сюжету, що, з одного боку, уповільнюють розвиток дії, а з іншого - доповнюють і розширюють уявлення слухачів як про героїв, які беруть участь у подіях, так і про характер самих подій.

Іліада та Одісея

Відміне

За своїм змістом вони мало схожі, відрізняються і в жанровому плані. «Іліаду», в якій переважають сцени, пов'язані з військовим побутом і бойовими діями героїв, можна визначити як *військово-героїчну* поему. «Одіссею», де подібних епізодів зовсім мало (в основному - в розповіді самого Одиссея і сцені побиття женихів), а переважають численні пригоди, казково-фантастичні зустрічі героя, побутові й сімейні сцени, є підстави назвати *казково-пригодницькою і родинно-побутовою* поемою.

Гекзаметр. Поетичний розмір, яким складені обидві поеми, називається *гекзаметром*, тобто «шестимірником». Отже, це шестистопник, що складається з п'яти *дактилів* та останнього *спондея*.

- UU | - UU | - UU | - UU | - UU | - -

Душі славетних героїв навіки послав до Аїду

- UU | - UU | - UU | - UU | - UU | - -

Особливістю гекзаметра було те, що він не мав рими, ритм був суворо регламентований *дактилічною стопою*, а в середині поетичного рядка була *цезура* - логічна пауза, що посилювала метричну розмаїтість вірша, робила його гнучкішим.

Душі славетних героїв навіки послав до Аїду

- UU | - UU | - U||U | - UU | - UU | -

Гомер часто порушує класичний гекзаметр, свідомо випускаючи в багатьох рядках один якийсь (переважно в 1-4 стопах) ненаголошений склад, *дактилічна стопа* перетворюється на *хореїчну*, і це надає більшої гнучкості самому розмірові. У даному уривку 1-2, 4-5 - дактилі, третя стопа - хорей, 6 - спондей

Хто із безсмертних богів призвів їх до лютої свари

- UU | - UU | - U | - UU | - UU | - -

Хто із безсмертних богів призвів їх до лютої свари

- UU | - UU | - || U | - UU | - UU | - -

Особливості поем

- Дві основи – міфологічна й історична.
- Двоплановість.
- “Епічний об’єктивізм”.
- Народність
- Гуманістичний пафос.
- Індивідуалізація характерів.
- Поетичний розмір – гекзаметр.
- Детальний опис - “гомерівський каталог”.

Список кораблів наочно підтверджує тезу про кількісну перевагу ахейців

493] Отже, лише корабельних вождів я назву з кораблями.

494] П'ятеро мужніх вождів очолили рать беотійську -

495] Аркесілай, Пенелей, Протоенор і Клоній з Леїтом,

496] Йшли з ними ті, що в Гірії жили та Авліді скелястій,

497] В Схені та Сколі, в багатім на пагорби й ліс Етеоні,

498] В Граї, Теспеї, також в Мікалессі широкорівниннім.

499] Ті, що навколо Ілесія й Гарми жили та Ерітри,

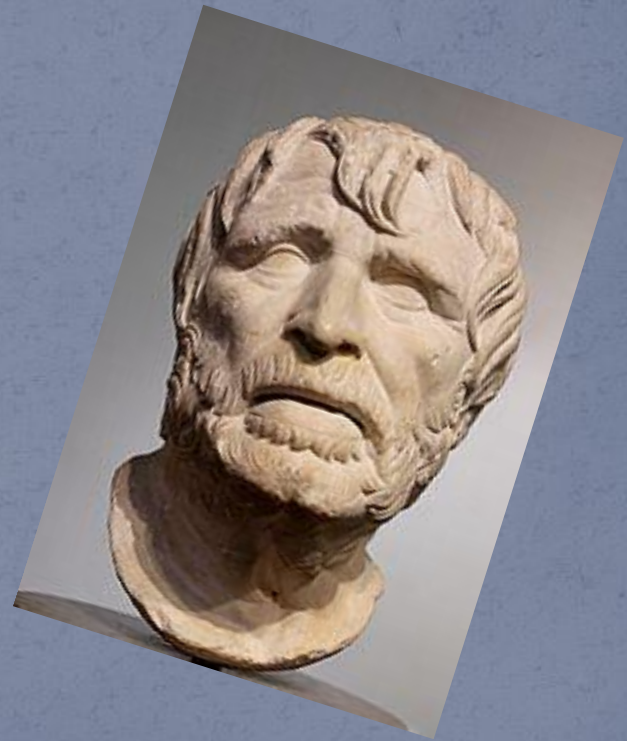
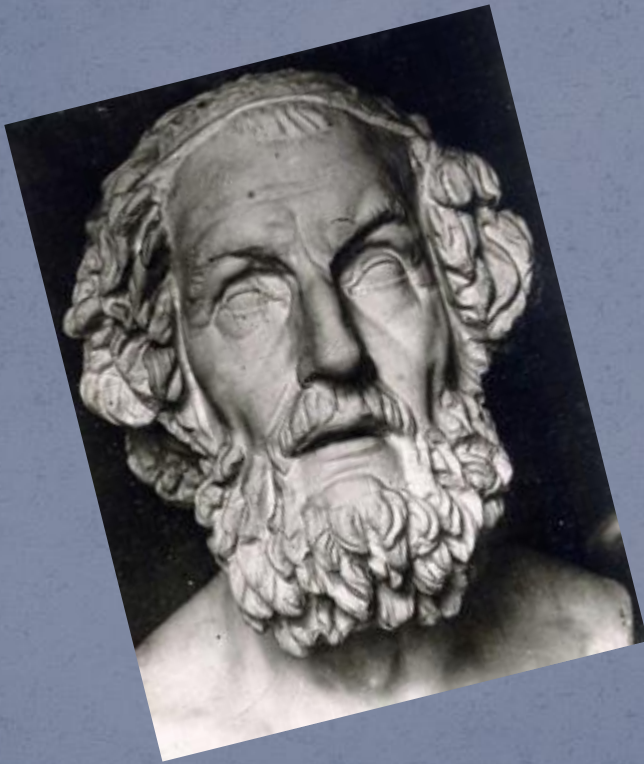
500] Що Елеон, Окалею й також Петеон заселяли,

876] Військо лікіян вели Сарпедон і Главк бездоганний

877] З дальнього краю, з Лікії, де Ксантові хвилі вирують.

Гесіод

Дидактичний епос

Гесіод. Роботи та дні

Поема змістом поділяється на дві частини, пов'язані єдиною особою, до якої звертається поет. Це брат його, Перс. Свої повчання Гесіод подає й безпосередньо у притчах - про Пандору (походження лиха в світі), про зміну віків (поступове погіршення людства), про соловейка, що потрапив до пазурів яструба.

Про те, як слід працювати,- про хліборобську працю і зв'язок її з сезонами року, про труд купця-мореплавця і його невігоди порівняно з хліборобством - оповідає друга частина поеми.. На закінчення - календар «щасливих» і «нещасливих» днів, який дав поемі її другу назву - «Дні». Обсяг поеми в тому вигляді, як вона збереглася до нас, 828 віршів.

. ПОРАДИ В. 274-334

274] Персе, візьми до душі й якнайкраще розваж моє слово:

275] Слухайся голосу правди та й думки не май про насильство,

276] Цей-бо закон для людей встановив олімпієць Кроніон:

277] Риби, і звірі, і птиці крилаті нехай безборонно

278] Нищать себе й поїдають - немає-бо правди між ними.

279] А чоловікові правду він дав, найкоштовніше благо.

